Радаводналібоцкіхзуброў.

15 гадоўтаму "Звязда" стала сведкаймасштабнайакцыі па захаванніпапуляцыібелавежскіхзуброў. Большза тое, была непасрэднайудзельніцайперасяленнягрупырэліктавыхжывёл у Валожынскілясгас. Журналісты "Звязды" суправаджалі "рагатырэйс" працягласцюамаль у 300 кіламетраў і назіралі, як зуброў у спецыяльныхскрынях-кантэйнерахаўтакранамгрузілі на кузавы "мазаў", як выпускаліпотым у лес за вёскайРум. Па-сутнасцігэта было вяртаннезуброў на сваю спрадвечнуюрадзіму — у Налібоцкуюпушчу. Падзея была незвычайнай, боўпершынюлясгасбраў на сябегістарычныабавязак па захаваннісусветнайспадчыны. Якіпрацяг у гэтайпрыродаахоўнайакцыі і як складваўсядалейшылёснезвычайныхперасяленцаў?. Адным з першыхегераў, прызначаныхдаглядаць за зубрамі-навасёламі, быўЮрыйРудовіч (на фотаздымку). Пятнаццацьэкзатычныхжывёлінтрэба было адаптаваць да новыхумоў у невялікімвальерыпадхвоямі, "падрыхтаваць да самастойнагажыцця". Егерскіяклопаты не былідарэмнымі. За паўтарадзясяткагадоўзубрынаясям’япавялічылася ў шмат разоў і рассялілася па розных куточкахНалібоччыны. ЮрыйРудовіч па-ранейшамуз’яўляеццастаршымегерамлясгаса і адказным за зубрагадавальнік за вёскайРум. Як і раней, у зімовы час гэтыспецыялістнапаўняекармушкі духмяным сенам, назірае за паводзінаміжывёл, сочыць за іхнімвыглядам і станам. І як узнагарода — жывёлы, пачуўшыпрыездсвайгоапекуна, спяшаюцца на смачную пляцоўку.

У сённяшнімнумары "Звязды" яшчэадзіннепасрэдныўдзельнікнезвычайнагаперасяленнядзеліццасваіминазіраннямі. Чытайцепрагэта на старонцы 6.

Гістарычнымпраектпятнаццацігадовай даўнасці па выратаванні самых старажытныхнасельнікаўБелавежскайпушчы з удзеламМінпрыроды, Мінлясгаса і Нацыянальнайакадэміінавук на тэрыторыіНалібоцкайпушчыдагэтульз’яўляецца падставаю для гонарумногіхжыхароўВаложынскагараёна. Цяпергэтыкуток, як і Белавежскаяпушча — месцасталагапражываннязуброў. Выконваючыпастановуўрада па захаваннірэдкайпапуляцыі, у лютым 1994 года сюдыпрывезліпятнаццацьасобін (10 зубрых і 5 самцоў), ад якіхпачаўсязубрынырадаводВаложыншчыны.Гэтабыўвымушаныкрок, якіхгісторыяведаеўжонямала. Як вядома, у Белавежскайпушчыпавялічыўся рост захваральнасцізуброў. Прагэтазабілітрывогунавукоўцы і пераканаўчасведчылілічбы: з 1971-га па 1980 гады ў пушчызагінулі 46 асобін, а ў 81-97 гады страты склалі каля 250 жывёлін. Навукоўцыпрыйшлі да высновы, штознаходжаннезуброў у аднымтэрытарыяльнымрэгіёне — Белавежскайпушчы — з’яўляецца, бадай, галоўнымфактараммасавагазахворвання і вымірання. Першымкрокам для выпраўленнясітуацыі стала рассяленне. Была распрацавана "Дзяржаўнаяпраграма па рассяленні, захаванні і выкарыстанні зубра ў Беларусі". Да гэтага часу лясныяволатыўжоабжывалімясціны ў Барысаўскімраёне (тудыяныперавандравалі з суседнягаБярэзінскагабіясфернагазапаведніка), а таксама ў Прыпяцкімнацыянальным парку. І вось зубры на Валожыншчыне. Але

не так проста было атрымаць права на гэтыгістарычны шанец.

Сапраўды, пакуль зубры даехалі да Валожына, было шмат сустрэч, спрэчак, меркаванняў. Заднаго боку, усе добра разумелі, штобеларускіхпатрыярхаўтрэбатэрміновара таваць, з іншага — ніхто не выказваўжаданняўзяць на сябеадказнасцьза рэліктавыхжывёлін. І толькідырэктарВаложынскагалясгасаУладзі мірБоршчпераканаў, штозуброўможназасяляць не толькі на тэрыторыінацыянальныхпаркаў і запаведнікаў, але і ў іншыямесцы, з умовайпадтрымкіпраекта з боку дзяржавы. Зпалёгкайуздыхнулі ў міністэрстведяснойгаспадаркі і ў спецінспекцыідзяржкантролю па аховежывёльнага свету, бо і гэтымустановам была даручаналёсавызначальная справа. Далучыліся да яенавуковыясупрацоўнікіІнстытутазаалогіі НАН Беларусі, яныраспрацавалірэкамендацыі па рассяленнізуброў у Налібоцкайпушчы. Важна было вызначыцьмесцапершачарговагаўтрымання жывёл, стварыцьналежныяўмовы. Гэтымзаймалісямясцовыялесаводы. У рэшцерэшткампетэнтнаякамісіяпагадзілася з месцамабранняспецыяльнагавальера.

За паўтарадзесяткагадоўваложынскізубрыныст атакпавялічыўсябольшчым у 5 разоў. І гэта не ўлічваючы натуральны адбор, у выніkуякогастатакнедалічыўсяамальтрохдзя сяткаўасобін. Прычынайбылі і смяротнытраўматызм (у бітвахпаміжсабой), і гібельмаладняка ў меліярацыйныхканалах. І выпадкіміграцыі (2 самцы сышлі ў суседнююЛітву). І смерць па старасці, і селекцыйныадстрэл, і наватвыпадкібраканьерства. Лясныхволатаўцяперможнасустрэць і ў куточкахІўеўшчыны, наСтаўбцоўшчыне, Навагрудчыне. Рассяленнезуброў па ўсёйНалібоцкайпушчы, альбо, Літоўскай, як называліяе з часоўВялікагаКнястваЛітоўскага, зусім не дзіва. Бацькоўскія гены і інстынктцягнежывёлаў да мясцін, дзекалісьціяснавалiпродкі. А доказаўтаму, штоналібоцкіянетрыбылізаселенызубрамі, хапае ў выглядзегістарычныхфактаў. У тымлікугэтаадлюстравана ў легендарнайпаэме "Песня пра зубра" нашагавядомагапаэта-земляка МіколыГусоўскага. Ёндакладнаабмаляваўроднуюпрыроду і паляванне на зуброў у часы сярэднявечча.

За гэты час валожынскія зубры нярэдкатраплялі ў розныя, часам недарэчныясітуацыі, і многіямомантызубрынайадысеізапомнілісяв аложынцамнадоўга. АднойчыраніцайжыхарывескіДарагуньпатэл ефанавалі ў лясгас і з абурэннем у галасепаведамілі, штонекалькivечароўзапар на іхніяагародынаведваюцца зубры, кабпаласавацьцабульбай, капустай, буракамі. Усе спробыадагнацьіх, нават з сабакамі і стрэламі ў паветрасастрэльбаў, поспехаў не прынеслі. Мяжоюцярпеннявяскоўцаў стала з'едзенае сена: на месцы, дзестаялістажкі, прыкрытыя снегам, засталісятолькічорныяплямы. Не абаранілі ад прышэльцаўнаватжэрдкіагароджы. У жыхаравёскіКозлікіАлёйзыМазалеўскага за ноч, статакзуброўзнішчыўамаль гектар азімых. Не столькіз'елі, кольківытапталі, абураўсягаспадар. Давялося яму нановарыхтаваць поле і перасейвацьзбажыну.

Былівыпадкі, калі ў ваколіцахурочышчаЦякаваааўтааматары не магліпраехацьуглыбпушчыцівярнуццаадтул ь, болясныяволатыстаялі на дарозе і не рэагаваліні на аўтамабілі, ні на чалавечыягаласы і пагрозы. Аўтаўладальнікамдаводзіласягадзінамічака ць з-за зайздроснайупартасціжывёлаў, а нехтанаватварочаўся назад, адкладваючыпаездку ў лес.

Два гады тамуневялікізубрыныстатакаблюбаваўваколі цывёскіБелакорац. Жывёлыпасвіліся па лясныхдзялянках, выходзілі на ўскраінупушчы, а доўгімізімовымiначамі "гастралявалі" ў вёсцы. Улічваючывопытдарагунцаў і шкадуючызуброў, жыхарывёскіБелакорацвыкладвалiпадкормк уўздоўжплатоў. У статку была смелая зубрыха, якая маглападыходзіць да самага ганку, наватадпачываць ля яго, не звяртаючыўвагі на пагрозы. Аднойчы на падворкукрайняй хаты

ўвечарыпачуўсябрэхсабакі. Паводзіныбартаўніка на падворкунагадвалінейкуюсутычку. Спяршасабака, заліваючысябрэхам, кагосьціатакаваў, потымнаадварот, ад некагаўцякаў да ганка. Выходзіць з хаты гаспадар не асмельваўся, бо за вокнамінават платы трашчалі. Пазней, каліўсёсціхла, зірнуў з сенцаў і, ўбачыўшыпавалены плот, зразумеў, ад кагобараніўсяхатнівартаўнік.

А восьадзін з выпадкаў каля зубрынагагадавальніка, якіледзь не прывёў да бяды. Статак у паўтарадзясяткарознаўзроставыхжывёлінспакойналасаваўся ля кармушак. Наведвальнікіўважліваслухаліраcповедгіда-паляўніцтвазнаўца і з непрыхаванайцікавасцюназіралі за жывёламі. У гэты час аднекульпрыбегланевялікая лайка і пачалаапантана, па-паляўнічаму, аблайвацьлясныхволатаў. У першаеімгненнестатаклянівапавярнуўся ў бок "моські", агледзеўся, потым, як па камандзе, шырокім фронтам кінуўся на парушальнікаспакою. Не чакаўшытакогапаваротупадзей, лайка адбеглаўглыб лесу, але наватяна не ўяўляла ў тое імгненне, штогэткіманеўрпрывядзестатак у злосць і ёнкінеццанаўздагон. Спачаткуўсе з захапленнемназіралі за нахабствамсабакі, потым за няроўнымпаядынкам. Але, убачыўшы, штохутканогая лайка, зрабіўшы кола па лесе, імклівабяжыцьу бок людзей, а следам за ёю — раз’юшаныстатак, зразумелі: трэбаратавацца. У гэтайкрытычнайсітуацыівытрымана і мужнапавёўсябеегер-зубравод: з распрасцертымірукаміёнвыскачыўнасустрач зубрам і скамандаваўгаспадарусабакізлавіць і схавацьсвайгосябра. Смелыядзеяннієгерапрадухілілінепрадказальныянаступствы.

Дагэтуль не забываецца ў лясгасеадна з сумныхпадзейпершыхдзёнзнаходжаннязуброў на валожынскайзямлі, каліегеруЮрыюРудовічудавялосявыходжвацьзубраня, пакінутаенядбайнайматкай-зубрыхай. Ніхто не мог прадбачыць, што ў зубрыхі з першага дня не стане малака і яенемаўлябудзеасуджана на галоднуюсмерць. Спробыпадтрымацьжыццяздольнасцьзубраняці, нават у хатніхумовах, нічога не далі...

У першы год шэсць з дзесяцізубрых-самакабзавялісянашчадкамі. Колькірадасці і ўзрушэнняў было ў егераў, але прыгэтымколькіхваляванняў і турбот. Каліз’яўлялася на свет новаезубраня, егеры па чарзенеслідзяжурства ля вальера.

Не без падстаўсённяіснуемеркаванне, што зубр у Валожынскаймікрапапуляцыіразвіваеццастабільна. Прагэтаўпартасведчыцьстатыстыка: 1994г. — 15 асобін (завезена); 1999г. — 36; 2004г. — 46; 2009г. — каля 80 галоў. Можна смела лічыць, што ў Беларусіз’явіўсяяшчэадзін вольны статакзуброўваложынскаймікрапапуляцыі. У свой час навукоўцыНацыянальнайакадэміінавукБеларусіказалі: "Тое, штозрабіліваложынцы — своеасаблівыпрарыў. Леснікідаказалі на практыцы, штоваўмовахкраіны зубр можажыцьу любым рэгіёне, а не толькі ў запаведніках і нацпарках. Але да жывёл і наогул да даручанай справы неабходнаставіцца з адказнасцю, прафесіяналізмам і любоўю".

Васіль Шакун,
інжынерляснойгаспадаркі.

Источник: Звязда.-2009.-26 сак.-С. 6.